

Πρακτικές Αστικής Αλληλεγγύης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΟΝΗΣ
ΓΙΑΝΝΑ ΜΠΑΡΚΟΥΤΑ

Practices of Urban Solidarity

EDITED BY
ZISSIS KOTIONIS
YIANNIA BARKOUTA

Πρακτικές Αστικής Αλληλεγγύης

Practices of Urban Solidarity

Βόλος, 2016

Volos, 2016

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

University of Thessaly Press

**Εργαστήριο Ιστορίας, Θεωρίας
και Εννοιολογικού Σχεδιασμού,
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Π.Θ.**

**Research Center on History, Theory
and Semantic Design,
Department of Architecture, U.Th.**

**Πανεπιστημιακές
Εκδόσεις Θεσσαλίας**

**Αργοναυτών & Φιλελλήνων
382 21, Βόλος
τηλ.: +30 24210 74 592
e-mail: press@uth.gr**

<http://press.uth.gr>

ISBN 978-960-9439-45-9

**University
of Thessaly Press**

**Argonafton & Filellinon
382 21, Volos
tel.: +30 24210 74 592
e-mail: press@uth.gr**

<http://press.uth.gr>

ISBN 978-960-9439-45-9

Πρακτικές Αστικής Αλληλεγγύης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΩΝΗΣ
ΓΙΑΝΝΑ ΜΠΑΡΚΟΥΤΑ

Practices of Urban Solidarity

EDITED BY
ZISSIS KOTIONIS
YIANNA BARKOUTA

<i>ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ</i>	<i>INTRODUCTION: EDITORS' NOTE</i>	8
<i>ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΚΑΙ Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ: ΑΛΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΙΩΝΑ</i> ΑΛΈΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΟΥΡΚΙΟΛΉΣ	<i>THE COMMONS AND HEGEMONY: ALTERNATIVE POLITICS AT THE ONSET OF THE 21ST CENTURY</i> ALEXANDROS KIOURKIOΛIS	20
<i>ΜΕΤΑΠΟΙΚΙΑΚΟΤΗΤΑ, ΔΗΜΩΔΗΣ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ</i> Ιωάννα Λαλιότου	<i>POSTCOLONIALITY, DEMOTIC COSMOPOLITANISM, SOLIDARITY</i> IOANNA LALIOΤΟΥ	36
<i>ΤΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ</i> Ελένη Πορτάλιου	<i>THE FACE OF SOLIDARITY OF THE CITY</i> ELENI PORTALIOY	44
<i>ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. ΣΧΟΛΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ</i> Ντίνα Βαΐου, Άρης Καλαντίδης	<i>PRACTICES OF SOLIDARITY IN ATHENS. COMMENTARY ON THREE THEORETICAL READINGS</i> DINA VAIΟΥ, ARIS KALANDIDES	62
<i>Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ</i> Τόνια Κατερίνη	<i>SOLIDARITY AS AN INSTRUMENT FOR SPATIAL RECONFIGURATIONS</i> TONIA KATERINI	74
<i>ΑΟΡΑΤΕΣ ΠΟΛΕΙΣ. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΦΑΝΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΜΗΜΕΝΩΝ ΠΟΡΩΝ</i> Μυρσίνη Ζορμπά	<i>INVISIBLE CITIES. PRACTICES OF URBAN SOLIDARITY USING INCONSPICUOUS AND UNDERVALUED RESOURCES</i> MYRSINI ZORBA	84
<i>ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΣΠΙΤΙ. ΜΙΑ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ (ΧΩΡΙΚΩΝ) ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ</i> Γιάννα Μπαρκούτα	<i>THE RETURN TO THE PARENTAL HOME. A NARRATIVE OF (SPATIAL) RELATIONS OF SOLIDARITY AND DOMINATION</i> YIANNA BARKOYTA	96
<i>ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ</i> Κώστας Μανολίδης	<i>HYPOTHESES ABOUT THE URBAN INFRASTRUCTURE OF THE NEW SOCIAL UNDERTAKINGS</i> KOSTAS MANOLIDIS	108
<i>ΔΩΡΑ ΣΤΟΝ ΤΡΟΧΟΝΟΜΟ. ΑΣΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΑ ΞΕΣΤΡΑΤΙΣΜΑΤΑ</i> Χριστόφορος Μαρίνος	<i>GIFTS TO THE TRAFFIC POLICEMAN. CIVIC SOLIDARITY, GREEK ART AND USEFUL TRANSGRESSIONS</i> CHRISTOFOROS MARINOS	120
<i>ΕΠΙΝΟΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ</i> Ζήσης Κοτιώνης	<i>INVENTIVENESS AND MECHANISMS OF SOLIDARITY</i> ZISSIS KOTIONIS	136
<i>ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ</i> Γιάννα Μπαρκούτα, Διονύσης Πασχάλης, Κωνσταντίνος Τσουτσίης	<i>SOLIDARITY MAPPINGS IN THE CITY OF VOLOS</i> YIANNA BARKOYTA, DIONYSSIS PASCHALIS, KONSTANTINOS TSOUTSIS	146
<i>ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ</i>	<i>AUTHORS' BIOGRAPHIES</i>	168

ΕΠΙΝΟΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

INVENTIVENESS AND MECHANISMS OF SOLIDARITY

ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΩΝΗΣ

ZISSIS KOTIONIS

Μια λέξη που συχνά χαρακτηρίζει τη συνθήκη μεταφοράς των μεταναστών από τη Νότια Μεσόγειο προς τις ακτές του «Ευρωπαϊκού Κάστρου» είναι η «απόγνωση». Όλοι γνωρίζουμε το νόημα της «απόγνωσης», που στο λεξικό του Τριανταφυλλίδη καταγράφεται ως «πολύ μεγάλη απελπισία». Το υπερθετικό νόημα της απελπισίας, με πολύ ενδιαφέροντα τρόπο, προκύπτει μέσα από τα συνθετικά της λέξης: το στερητικό «από-» και τη «γνώση». Άρα η κατάσταση της απόγνωσης είναι εκείνη η κατάσταση που είτε δεν μπορεί να γίνει γνωστή είτε είναι η κατάσταση μέσα στην οποία δεν εγκαθίσταται η γνώση, ως προϋπόθεση ακριβώς άρσης της δυσμενούς συνθήκης του υποκειμένου. Υπό τη δεύτερη έννοια, μια κατάσταση απόγνωσης περιγράφει την καθολική άγνοια ή, καλύτερα, η κατάσταση απόγνωσης είναι εκείνη στην οποία η γνώση απουσιάζει για να δώσει τη λύση. Πράγματι, αν σκεφτούμε τη συνθήκη ταξιδιού των μεταναστών, όπου με τίμημα –συνικά– το σύνολο της παρουσίας τους οδηγούνται σε ένα πρόγραμμα φυσικής εξόντωσης διά του πνιγμού, ένα είδος πανάκριβης εξαγοράς θανάτου, μας επιτρέπεται να υποθέσουμε ότι στο απεγνωσμένο αυτό διάβημα λείπει ακριβώς η συνθήκη γνώσης των πρακτικών του όρων για τη λύση. Η έλλειψη προ-γνώσης των συνθηκών του ταξιδιού και των πρακτικών όρων επιβίωσης επί τόπου, στη θάλασσα, είναι ακριβώς εκείνοι οι συντελεστές που επιτρέπουν το ταξίδι να γίνει με αυτόν τον τρόπο και επιτρέπουν να έχει την προδιαγεγραμμένη μοιραία του έκβαση.

Οι Hardt και Negri στην *Αυτοκρατορία* θέτουν το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης ως θεμελιώδες μαχητό δικαίωμα του πλήθους. Στο πολιτικό τους πρόγραμμα, το δικαίωμα της μετακίνησης συμπυκνώνεται στην απαίτηση: «Διαβατήριο για Όλους» (Hardt & Negri, 2002). Αυτή η απαίτηση, που μοιάζει να διαπνέεται από ρεαλισμό, είναι μια μεγάλη, μυθιστορηματική αφήγηση, που στο πέρας του χρόνου μετεωρίζεται ανεκπλήρωτη επάνω από τη Μεσόγειο ή τη θάλασσα της Ταϊλάνδης, τις υγρές σκηνές μαζικής θανάτωσης –γενοκτονίας– προσφύγων και μεταναστών. Παρόλα αυτά, στο ενδιάμεσο πεδίο μεταξύ της νομιμοποιημένης κυριαρχίας των περιφράξεων και της προγραμματικής επίκλησης του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης ανά την υδρόγειο παρουσιάζεται η καθημερινότητα των μαζικών μετακινήσεων, που

A word that often describes the circumstance of the transportation of migrants from the Southern Mediterranean to the shores of the “European Castle” is “despair”, or in Greek, “apo-gnosis”. Its standard meaning according to the Greek dictionary is utter hopelessness i.e. loss of all knowledge or confidence. The superlative degree ensues from the word’s composites: the privative “apo-” and “gnosis”, i.e. knowledge. Hence, a state of despair is one from which knowledge is precluded and where it will not be reinstated, as a requirement, precisely, of the lifting of the subject’s adverse condition. In an extended sense, a state of despair describes a complete lack of knowledge of the means available for achieving a solution. Indeed, if one thinks of the circumstances of the migrants’ travel, where in exchange for the whole of their material possessions, often they are drafted into a program of natural extermination by drowning, i.e. a purchase of an expensive kind of death, one is allowed to assume that yes, such a desperate undertaking lacks precisely knowledge of the practical means that might provide a solution. The lack of fore-knowledge of the journey’s conditions and of the practical requirements for survival at sea are the very parameters that allow the journey to take place in the way it does and to have its predestined, fatal outcome.

Negri and Hardt in *Empire* posit the right to free movement as a fundamental, battle-worthy right of the multitude. In their political agenda, the right to movement is expressed in a nutshell as: “A Passport for Everyone” (A. Negri & M. Hardt, 2001).

αποτελεί έναν τρόπο μαζικής εξόντωσης –γενοκτονίας– των μετακινουμένων. Όμως, από το έπος του Οδυσσέα μας έχει γίνει από αιώνες γνωστό ότι η επιβίωση και η περάτωση του ταξιδιού είναι ζήτημα μηχανεύσης και κατάλληλης εφαρμογής ενός είδους γνώσης. Αυτή η μηχανευόμενη, πρακτική γνώση ονομάζεται *μήτις*. Υποστηρίζω ότι οι «Πρακτικές Αλληλεγγύης», εφόσον δεν μετέχουν στα κυρίαρχα γνωσιακά συστήματα της οικονομίας και της κρατικής πρόνοιας, μπορούν να αναπτυχθούν μόνον ως μηχανεύσεις, σε ενδιάμεσους χώρους, με μικτά μέσα, σε μη θεσμικές χρονικές οργανώσεις. Ασφαλώς η έρευνα του Michel de Certeau και η ανάλυσή του για τις επινοήσεις και τις μηχανεύσεις στις πρακτικές του καταναλωτή παραμένουν παραδειγματικές στην κατεύθυνση θεωρητικής διερεύνησης του πράττειν. Η εφαρμογή της επινοητικότητας και της μηχανεύσεως των υποκειμένων σε σχέσεις αλληλεγγύης, άρα η παραγωγή και μεταφορά γνώσης είναι το βασικό πολιτικό εργαλείο επικοινωνίας και επίτευξης του αλληλέγγυου σκοπού. Γιατί, όμως, η επινοητικότητα γίνεται πολιτικό εργαλείο;

Ο Paolo Virno, στη *Γραμματική του Πλήθους*, κάνοντας μια ανάλυση της μεταφορτικής εργασίας και παραγωγής, με τα δεδομένα της σύγχρονης τεχνολογικής επικοινωνιακής συνθήκης, οδηγείται στη ριζική αναθεώρηση του δεσμού της *γενικής διάνοιας* (General Intellect) –η οποία διαρκώς επινοεί– από το πεδίο της εργασίας στο πεδίο της πολιτικής. Η διατύπωσή του έχει ερωτηματικό χαρακτήρα: «Το αποφασιστικό ερώτημα ακούγεται έτσι: είναι δυνατόν να διαχωρίσουμε αυτό που σήμερα είναι ενωμένο, πράγμα που σημαίνει τη Διάνοια (το General Intellect) και την (μισθωτή) Εργασία, και να ενώσουμε σήμερα αυτό που είναι διαχωρισμένο, δηλαδή τη Διάνοια και την πολιτική Δράση; Είναι δυνατόν να περάσουμε από την “παλιά συμμαχία” Διάνοιας/Εργασίας σε μια “νέα συμμαχία” Διάνοιας/Πολιτικής Δράσης;» (Virno, 2001). Το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι αμέσως μετά ο Virno ορίζει έναν νέο τοπολογικό ορίζοντα για την πρακτική προσέγγιση του πεδίου της συμμαχίας της Διάνοιας με την πολιτική Δράση. Είναι «η μη κρατική δημόσια σφαίρα που διαμορφώνεται σύμφωνα με τον τρόπο ύπαρξης του πλήθους».

Από το μακρο-ιστορικό πεδίο συνάντησης της Διάνοιας με την Πολιτική Δράση θέλω να

Although this demand appears infused with realism, is in fact a great, novel-like narrative that, with time, hovers unfulfilled above the Mediterranean or the sea of Thailand, scenes of the mass killing –genocide– of refugees and migrants. In the middle distance between the legitimized sovereignty of fence building and the programmatic invocation of the right to move freely about Europe, the everyday reality asserts itself of mass relocations which amounts to a form of mass elimination –extermination– of those moving. Nonetheless, the epic of Odysseus has taught us centuries ago that survival and the journey's completion require ingeniousness and the proper application of a special kind of knowledge. This ingenious, practical knowledge is called *metis*: (μήτις). I hold that the “Practices of Solidarity”, insofar as they do not belong to the dominant epistemic systems of the economy and social welfare, may only evolve as inventions in intermediate spaces, using mixed media, within non-institutional, temporal organizations. Certainly, the research of Michel De Certeau and his analysis of inventiveness and ingeniousness in consumer practices remain exemplary in the direction of a theoretical articulation of *daily action* (πράξις). The application of ingenuity and inventiveness in relations of solidarity amongst subjects, hence the production and transfer of knowledge, are the basic political tool of communication and of the attainment of mutually supported aims. Still, how come inventiveness becomes a political tool?

Paolo Virno in *A Grammar of the Multitude*, analyzing post Fordian work and production in terms of the condition of contemporary communication technology, is led to a radical reconsideration of the bond of General Intellect –whose function is to be constantly inventing– from the field of work to that of politics. His formulation takes the form of a question: “The decisive question sounds like this: is it possible to separate what is joined today, which is to say General Intellect and (paid) Work, and is it possible to join together what today is separated, which is to say Intellect and political Action? Is it possible to go from the “old alliance” Intellect/Work to a “new alliance” Intellect/Political Action?” (Virno, 2001). It

περάσουμε στο μικρο-ιστορικό πεδίο μιας τέτοιας συνάντησης, σε έναν αστικό χώρο, σε ένα πάρκο, όπου η δημόσια σφαίρα δυνητικά διαμορφώνεται «σύμφωνα με τον τρόπο ύπαρξης του πλήθους». Τη μικρο-ιστορία θα διηγηθεί ένα ποίημα του Βασίλη Νούλα (το οποίο βρέθηκε στο κέντρο της προβληματικής του εργαστηρίου «Πρακτικές Αλληλεγγύης», έπειτα από μια απρόβλεπτη παραίτηση του Χριστόφορου Μαρίνου):

XXXVIII. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Στη βρύση απ’ όπου οι μαλάκες
έχουν πάρει τη στρόφιγγα
κάποιος άφησε δυο κλαδάκια.
Εφαρμόζοντας κατάλληλα τα ξυλαράκια
αυτά
γύρω από τον μεταλλικό άξονα
όπου άλλοτε υπήρχε η στρόφιγγα
κι ασκώντας πίεση
μπορείς να κάνεις
τον μεταλλικό άξονα να γυρίσει
και το νερό να τρέξει από τη βρύση.
Και στρέφοντας τον αυτοσχέδιο
μηχανισμό προς την αντίθετη φορά
κλείνεις τη βρύση
κι αφήνεις τα δυο κλαδάκια
προς επόμενη χρήση. (Νούλας, 2013)

Όπως είναι γνωστό, οι «μαλάκες που έχουν πάρει τη στρόφιγγα» είναι οι υπάλληλοι του Δήμου εκτελώντας την πολιτική απόφαση διακοπής της παροχής νερού στους δημόσιους χώρους για την αποφυγή της χρήσης του από τους χρήστες των πάρκων. Εδώ ακριβώς τίθεται το θέμα της δικαιοδοσίας στο νερό ή αλλιώς το θέμα μιας σύγκρουσης ανάμεσα στην κρατική-δημόσια δικαιοδοσία στο απόθεμα των κοιτών και το χρηστικό πλήθος. Το υποκείμενο «μαλάκες», δηλαδή το υποκείμενο «κρατική εξουσία», τίθεται έναντι της υποκειμενικότητας των εξαιρεμένων, η οποία προστρέχει σε μια μηχανέυση μικρής κλίμακας για την ανάκτηση του κοινού αγαθού.

Τα δύο ξυλαράκια, κάνοντας δυνατή τη χρήση του νερού στο πάρκο, μαζί με τη βρύση και το νερό αποτελούν έναν μικρό μηχανισμό, ένα apparatus, απόδοσης των κοιτών στο δημόσιο χώρο. Η επινόηση των δύο μικρών ζύλων, ως εργαλείων μοιράσματος του νερού, είναι ταυτόχρονα μια σχεσιακή πράξη, καθώς γίνεται ένα είδος κώδικα

is of interest here that immediately afterwards, Virno does define a new topological horizon for a practical approach to the field of the alliance of Intellect with political Action. It is “the non state-affiliated public sphere that is formed in accordance with the Multitude’s way of existence”.

From the macro-historical overlapping field of Intellect and Political Action, let us pass to the micro-historical field of such an encounter, to an urban space, a park, where the public sphere is potentially shaped “according to the multitude’s way of existence”. The micro-history is narrated by a poem of Vassilis Noulas, (which found its way to the centre of the workshop “Solidarity Practices”, following a surprise prompting by Christoforos Marinou):

XXXVIII. SOLIDARITY

At the water fountain from where the
jackasses
have stolen the stopcock
someone has left two twigs.
By fitting those twigs appropriately
around the metal axis
where the stopcock used to be
and pressing down
it’s possible to make
the metal axis turn
so that water starts running.
And by turning the improvised
apparatus in the opposite direction
you turn the faucet off
and leave the two twigs in place
for the next user. (Noulas, 2013)

As is well known, the “jackasses who’ve taken the stopcock” are municipal employees putting into effect the political decision to halt the provision of water to public spaces, so that it is not used by the visitors to park areas. Here the issue comes up of legitimate access to water or else, the issue of a conflict between the state-public sovereignty and the using crowd over the stock of common resources. The subject “jackasses”, i.e. the subject “state power” is placed in opposition to the subjectivity of the disaffiliated who find recourse to a small scale ingenuity for the repossession of a common good.

αφανούς συνεννόησης και διανομής ανάμεσα σε μια κοινότητα με απροσδιόριστη σύνθεση και ταυτότητα. Αυτό το πέρασμα από μια πιθανή αφηρημένη διεκδίκηση (τύπου «δώστε το νερό στο δημόσιο χώρο») στην ευρηματική αυτοσχέδια λύση είναι ακριβώς το πέρασμα από τις παραδοσιακές δικαιοδικτικές στρατηγικές στις επινοητικές πρακτικές αλληλεγγύης του πλήθους. Η διεκδίκηση επαφίεται στην υποχρέωση του αντιπάλου να δώσει τη λύση. Αντιθέτως, η ανυπάκουη επινοητικότητα ενδυναμώνει το αυτενεργό πλήθος για τη λύση.

Με τους όρους του Agamben, από το ιδιαίτερα επιδραστικό κείμενό του *What is an Apparatus*, ο μηχανισμός αποκατάστασης της παροχής του νερού είναι ένα αντι-apparatus. Ο Agamben χρησιμοποιεί αυτόν τον όρο άπαξ στο κείμενό του θέλοντας να περιγράψει τα αποτελέσματα μιας πράξης βεβήλωσης. Μιας πράξης, δηλαδή, που επαναφέρει σε κοινή χρήση αυτό που είχε αποσπασθεί από τους ανθρώπους και είχε περιέλθει διαχωριζόμενο σε κατάσταση ιεροποίησης. «Η βεβήλωση είναι το αντι-apparatus που αποκαθιστά την κοινή χρήση» (Agamben, 2009). Θα ήθελα, στο υπόλοιπο της παρουσίας μου, να εστιάσω στο ζήτημα αυτό, επάνω στην έννοια του «αντι-apparatus» και τη δυνατότητα που μας δίνει να ξανασκεφτούμε τις πρακτικές αλληλεγγύης του πλήθους. Θα χρησιμοποιήσω δύο παραδείγματα από πρόσφατη δική μου δουλειά.

Γνωρίζουμε όλοι την παράδοση αυτή συνθήκη, όπου από τη μια μεριά η σύγχρονη μητρόπολη, όπως η Αθήνα, σε συνθήκες κρίσης γεμίζει με άστεγους, εξαιρεμένους της παραγωγικής διαδικασίας και της κρατικής πρόνοιας. Την ίδια στιγμή, η ίδια η κρίση αυξάνει δραστικά το κτηριακό απόθεμα που είναι σε διαθεσιμότητα. Ξενοίκιαστα διαμερίσματα και άδεια κτήρια είναι το φόντο της άστεγης διαμονής στους δρόμους της πόλης. Τα άδεια κτήρια παραμένουν εν δυνάμει χρήσιμα, στον βαθμό που παρέχουν τη δυνατότητα στέγασης. Αυτό που σηματοδοτεί την κενότητά τους είναι ότι δεν διαθέτουν πλέον σύνδεση με τα δίκτυα των αστικών υποδομών (νερό, ηλεκτρικό, θερμική ενέργεια). Έτσι, το κτηριακό απόθεμα παραμένει ένα μη ενεργό apparatus, στον βαθμό που δεν εκπληροί όρους κατοικισιμότητας λόγω αποσύνδεσης από τις υποδομές. Εδώ θα χρησιμοποιήσουμε τον υποθετικό λόγο. Εάν υπήρχε ο τρόπος μιας κάποιου είδους ενεργοποίησης υποδομών,

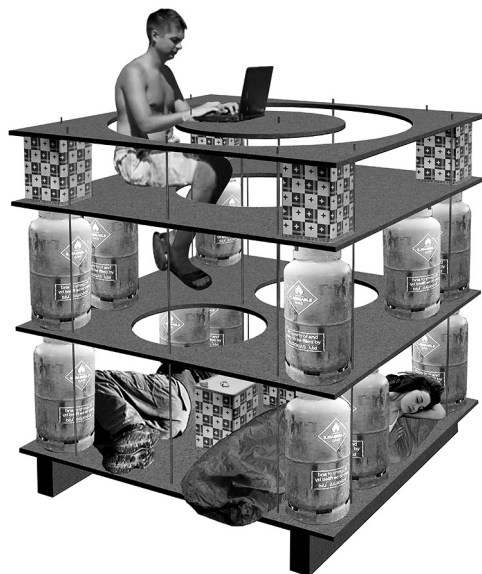
The two twigs, by making possible the use of water in the park, alongside with the fountain and the water, make up a small device, an apparatus, of redistributing goods in public space. The invention of the two small twigs as instruments of the water's distribution is simultaneously a relational act since it uses a kind of code for an unstated understanding and distribution, within a community of unspecified composition and identity. This transition from a possible abstract claim (i.e. "give the water back to public space") to the ingenious improvised solution, is precisely the transition from traditional strategies for laying a claim to the inventive practices of solidarity within the multitude. To lay claim is to rely on the opponent's obligation to provide a solution. By contrast, disobedient inventiveness empowers the self-activating multitude to come up with the solution.

In Agamben's terms, from his especially influential essay *What is an Apparatus*, the mechanism for restoring the provision of water is an anti-apparatus. Agamben uses that term once in his text, wishing to describe the effects of a defiling act. That is to say, an act that restores to common use what had been segregated and sanctified. "Defilement is the anti-apparatus which restores common use" (Agamben: 2009).

I would like for the length of this essay to focus on this issue, on the meaning of the "anti-apparatus" and the occasion it provides for us for rethinking the multitude's practices of solidarity. I will use two examples from recent projects of my own.

We are all familiar with the paradoxical condition whereby on the one hand, a modern metropolis such as Athens is filled with homeless, excluded both from the productive process and from state welfare. At the same time, the crisis itself is the cause of an increase in the number of disused buildings. Unrented apartments and empty buildings are the background to homeless life in the city centre. The empty buildings remain potentially useful in that they provide the possibility of shelter. What signifies their vacancy is that they are no longer connected to the networks of the urban infrastructure (water, electricity, heating). Thus, the stock of buildings constitutes a non-active apparatus, in that it does not meet the requirements for habitation, due to its discon-

όπως τα ξυλαράκια που ενεργοποιούν τη βρύση, θα γινόταν ορατή η κατοικισιμότητα του κτηριακού apparatus. Για τον πρακτικό τρόπο μιας υποθετικής «λύσης» επανακατοίκησης των άδειων διαμερισμάτων με αυτάρκη υποδομή, περιγράφω ένα αρχιτεκτονικό apparatus, φορητό και ένθετο, σε άδειο διαμέρισμα: «ΤΡΙΑΠΙ. Αυτάρκης Μονάδα Κατοίκησης (Α.ΜΟ.Κ.)».¹

Εικόνα 1 «ΤΡΙΑΠΙ», 2012. Εγκατάσταση, διαστάσεις 1,86x1,86x1,86 μ. Τρισδιάστατη ψηφιακή αναπαράσταση.

Figure 1 "Three-room bedsit", 2012. Installation, dimensions 1,86x1,86x1,86 m. Digital collage.

«Μέσα στον ενεργειακό και τον διατροφικό κύκλο της κατοίκησης, το ίδιο το ζωντανό σώμα είναι υποπροϊόν της διαδικασίας μεταβολισμού. Το "ΤΡΙΑΠΙ" είναι το στοιχειώδες ενδιαίτημα μιας μικρής ομάδας κατοίκων. Η κατασκευή του ανάγει τις υποδομές ενέργειας και μεταβολισμού σε στοιχεία που δομούν τον χώρο κατοίκησης. Οι φιάλες υγραερίου και οι ντενεκέδες του λαδιού γίνονται οι αντικαταστάσιμες κολόνες που στηρίζουν την κατασκευή. Τα φέροντα και τα κινητά στοιχεία αλλάζουν, αλλά το ενδιαίτημα παραμένει σταθερό. Φιλοξενούνται δύο ή τρεις κάτοικοι. Από άποψη τυπολογική, η μονάδα αποτελεί παραλλαγή

¹ «Τρίαρι. Αυτάρκης Μονάδα Κατοίκησης (Α.ΜΟ.Κ.)», έργο σε έκθεση με τίτλο «Υποπροϊόντα» (2012), σε επιμέλεια του Αλέξη Ψυχούλη, στην Τεχνόπολη, στο πρώην Εργοστάσιο του Γιαζιού, την καρδιά, κάποτε, της ενεργειακής παραγωγής και τροφοδοσίας της Αθήνας. Το κείμενο είναι από τον κατάλογο της έκθεσης. Συνεργάτες: Κωστής Κτιστάκης, Ιωάννα Ξύδη, Αλίκη Σαμαρά.

nection from the infrastructure. Here, we need to use a conditional clause. If there was some means to somehow activate the infrastructure, such as the twigs that activate the flow of water, then, the habitability of the apparatus of buildings would come to the fore. As a practical means for a hypothetical solution, the re-inhabiting of empty apartments with a self-sustaining infrastructure, I describe an architectural apparatus, portable and insertable in an empty apartment: *“THREE-ROOM BEDSIT. Self-sufficient Residential Unit (SRU)”*.¹

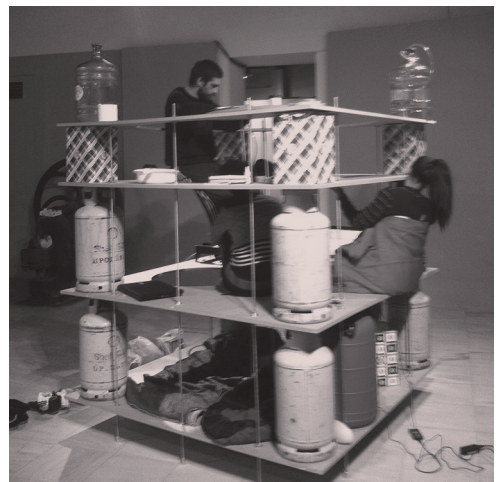
“In the energy and nutritional cycle of habitation, the living body itself is a by-product of the process of metabolism. The ‘Three-Room’ is the basic shelter for a small group of residents. Its construction renders the infrastructures of energy and metabolism into aspects that define the residential space. The bottles of propane gas and the large tin cans of oil become the replaceable pillars that support the construction. The movable and immovable elements change but the shelter’s stability is not compromised. Two or three residents can be put up. Typologically, the unit is a version of the typical three-bedroom apartment in an apartment building. Instead of three rooms arranged horizontally, we have three layers of MDF in perpendicular arrangement. The unit’s critical volume is 6.6 cubic meters. The corresponding volume of a typical three-bedroom apartment is over 200 cubic meters. The Bedsit can be installed in the interior of vacant apartments, in industrial spaces and roofed public sites that have exhausted their old function and their interconnection with the urban infrastructures. One adverse manifestation of the crisis in Greece is the inability of many households to make ends meet financially and to remain connected to the networks of public resources (water, energy, food). The SRU provides the option –and symbolically suggests it– on the residents’ part to remain within the construction, inside empty urban spaces, without being connected to the city’s expensive infrastructure networks.”

Fig. 1, Fig. 2

¹ “THREE-ROOM BEDSIT. Self-sufficient Residential Unit”, the work is from the exhibition “Byproducts” (2012), curated by Alexis Psychoulis, in Technopolis, at the former Gasworks, which used to be the heart of the energy production and distribution of the city of Athens. The text is from the exhibition catalogue.

του τυπικού τριαριού της πολυκατοικίας. Αντί το τριάρι να είναι τρία δωμάτια σε οριζόντια διάταξη είναι τρεις πλάκες MDF, σε κατακόρυφη διάταξη. Ο κρίσιμος όγκος της μονάδας είναι 6.6 κυβικά μέτρα. Ο αντίστοιχος όγκος ενός τυπικού τριαριού ξεπερνά τα 200 κυβικά μέτρα. Τα “Τριάρια” μπορεί να ενταχθούν στο εσωτερικό κενών διαμερισμάτων, σε βιομηχανικούς χώρους και στεγασμένες δημόσιες επικράτειες, που έχουν χάσει τους παλιούς λειτουργικούς τους προορισμούς και τη διασύνδεσή τους με τις αστικές υποδομές. Μια δυσμενής εκδήλωση της κρίσης στην Ελλάδα είναι η αδυναμία πολλών νοικοκυριών να ανταπεξέλθουν οικονομικά και να παραμείνουν συνδεδεμένα με τα δίκτυα των κοινών (νερό, ενέργεια, τροφή). Η Α.ΜΟ.Κ. προσφέρει τη δυνατότητα –και την υποδεικνύει συμβολικά– των κατοίκων να διαμείνουν στην κατασκευή, εντός άδειων αστικών χώρων, χωρίς να είναι συνδεδεμένοι με τα ακριβά δίκτυα υποδομών της πόλης.» **Εικ. 1, Εικ. 2**

Η υποθετική ένθεση τέτοιων μονάδων «Αυτάρκους Κατοίκησης» μέσα στα άδεια κελύφη της πόλης θα μπορούσε να συμβάλλει σε κάποια στέγαση των αστέγων, χωρίς να τους μετατρέπει σε θεσμικούς ενοικιαστές. Όμως, για να γίνει αυτή η «βεβήλωση προς κοινή χρήση» των άδειων διαμερισμάτων, θα απαιτούνταν η αλλαγή των όρων προσωρινής ιδιοποίησης μιας ακίνητης περιουσίας, πέρα από την γνωστή σε όλους μας ενοικίαση.

Εικόνα 2 Περφόρμανς διαμονής εικοσιτεσσάρων ωρών στο «ΤΡΙΑΡΙ». Τεχνόπολη, 2012. Συντελεστές: Κωστής Κιτάτακης, Ιωάννα Ξύδη, Αλίκη Σαμαρά.

Figure 2 Performance of staying in the “Three-room bedsit” for 24h. Technopolis, Athens, 2012. Contributors: K. Kitistakis, I. Ksidi, A. Samara.

The projected insertion of such units of “Self-sufficient Habitation” in the empty husks throughout the city, may contribute to the alleviation of the problem of the homeless without turning them into conventional tenants. But this “defilement serving common use” of the empty apartments, would require a change in the terms for the temporary appropriation of a piece of real estate, an alternative to what we are now familiar with as “renting”.

The juridical/canonizing framework that would allow or impose joint use of the empty husk, along with the mechanism of the “Bedsit” is first of all, a defilement of the apparatus of the apartment: “The problem of the defilement of the apparatus, that is, the restoration to common use of the things held captive and separate, is gaining increasing urgency.” Despite all that, on the occasion of the “Bedsit” as an example of an anti-apparatus, I would like here to sound a critical note with regard to Agamben’s, in my view, idealizing approach: the condition of a mechanism of sovereignty (apparatus) may only be countered by an anti-apparatus, thus casting considerable doubt on what the Italian philosopher invokes with much aplomb at the conclusion of his essay as “the generalized Ungovernable”. Here, a great issue is at stake: Defilement on its own causes but does not vouchsafe the perpetual common use of those things which an ulterior financial sovereignty, of a religious type, constantly enforces. This theoretical lacuna, of what might truly constitute an anti-apparatus – apart from brightly signalling the general “ungovernable” – may be countered only at the level of practice and invention. This does not at all mean that the inventions and practices of solidarity sanctify human relationships as ones of domination and subjugation. This task, this major supporting role has for centuries belonged to philanthropy.

I proceed to the second and last project: The police and security forces in general, are one of the most emphatic apparatuses in the exercise of power. In metropolitan centers, in conflicts between the congregated crowd of bodies and these apparatuses, their violent action is directed at an opposing configuration of unarmed and vulnerable bodies. In the course of the clash, the political bodies are in a state of exemption from any juridical regulation that might protect their bodily integrity. Precisely

Το δικαιοκάνονιστικό εκείνο πλαίσιο που θα επέτρεπε ή θα επέβαλε την κοινή χρήση του άδειου κελύφους, μαζί με τον μηχανισμό τού «Τριαριού», κατά πρώτον αποτελεί μια βεβήλωση του διαμερισματικού apparatus: «Το πρόβλημα της βεβήλωσης των apparatuses, δηλαδή η αποκατάσταση της κοινής χρήσης αυτών που βρίσκονταν αιχμαλωτισμένα και διαχωρισμένα, είναι όλο και περισσότερο επείγον». Παρόλα αυτά, με αφορμή το «Τριάρι», ως κάποιο παράδειγμα αντι-apparatus, θα ήθελα εδώ να ακουστεί η κριτική στην εξειδανικευτική –κατά τη γνώμη μου– προσέγγιση του Agamben: μια συνθήκη μηχανισμού κυριαρχίας (apparatus) δεν μπορεί παρά να αναμετρηθεί με ένα αντι-apparatus κάνοντας έτσι κλωμή την προοπτική επέλευσης του καθολικά Ακυριάρχητου (Ungovernable), την οποία πομπωδώς επικαλείται στην κατακλείδα του κειμένου ο Ιταλός φιλόσοφος. Εδώ απλώς ανοίγει ένα μεγάλο ζήτημα: Η βεβήλωση από μόνη της προκαλεί, αλλά καθόλου δεν ασφαλίσει την επαναποθήκευση της κοινής χρήσης όσων μια απώτατη οικονομική κυριαρχία, θρησκευτικού τύπου, διαρκώς επιβάλλει. Αυτό το κενό στη θεωρητική σκέψη, του τι πραγματικά μπορεί να είναι ένα αντι-apparatus –πέρα από το να είναι ένας φωτεινός σηματοδότης του γενικού «ακυριάρχητου»– μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο στο πεδίο της πρακτικής και της επινοήσης. Τούτο καθόλου δεν σημαίνει ότι οι επινοήσεις και οι πρακτικές της αλληλεγγύης καθαγιάζουν τις ανθρώπινες σχέσεις ως σχέσεις κυριαρχίας και υποτέλειας. Αυτή τη δουλειά, την κυριαρχική υποβοήθηση, την κάνει από αιώνες η φιλανθρωπία.

Προχωρώ στο δεύτερο και τελευταίο πρότζεκτ: Ένας από τους πιο ρητούς μηχανισμούς κυριαρχίας είναι η αστυνομία και οι δυνάμεις ασφαλείας εν γένει. Στις συγκρούσεις των μηχανισμών κυριαρχίας στις μητροπόλεις με το συγκεντρωμένο πλήθος των σωμάτων, από την άλλη μεριά, ο μηχανισμός εκδιπλώνει τη βίαιη δράση του απέναντι σε μια αντίπαλη διάταξη άοπλων και ευάλωτων σωμάτων. Στη διάρκεια της σύγκρουσης τα πολιτικά σώματα βρίσκονται σε συνθήκη εξαίρεσης ως προς οποιονδήποτε δικαιοκάνονα πιθανόν να προστάτευε και να ασφαλίσει την ακεραιότητα και την υγεία τους. Ακριβώς τη στιγμή της γενικής διατύπωσης του «δικαιώματος να έχεις δικαίωμα-

at the point when it is possible to articulate “the right to have rights” –as Judith Butler puts it with reference to mass demonstrations and the occupation of public squares in *Bodies in Alliance* (2012)–, the multitude of bodies is deprived of any kind of rights as it comes face to face with the powers of suppression. How, then, is it possible to formulate a vital requirement and arrive at practical solutions regarding the safety and protection of the body of demonstrators? Moreover: How to retain in an active capacity the possibility of public speech by the activated crowd, in the face of the suppression of that capacity, how to vouchsafe public speaking in the exceptional circumstance of the occupation of public space and demonstrations? These practical questions imply the possibility of assembling an anti-apparatus, whether standing or moving, for countering the apparatus of suppression and domination by the forces of state security.

I will describe the architectural proposal for the possibility of such an anti-apparatus: “A.D.A.P.T.: Apparatus for Defense Against Police Terror”.²

In recent years, the mobilization of the metropolitan multitude in the public spaces of cities is continual at a global scale, thus highlighting in multiple ways the question of democracy and of emancipation from the structures of domination by bio-political authority. The uneven confrontation results in the denuding of the human body from its protective cover of political rights and renders the active stay in public space uncertain and vulnerable to attack.

A.D.A.P.T. is a construction which engages with the issue of the demonstrators’ self-protection and defense against the violent, suppressive means employed globally by state security forces when dealing with mobilized citizenry in public spaces. The construction is composed of four triangular panels 2x3m, which are fitted together in such a way as to define an area that is variable. For purposes of transportation, the construction becomes a two-dimensional panel, in order to be used by demonstrators as a shield, it folds into a protective arch and with further folding, it can assume the

τα» το πλήθος των σωμάτων στερείται κάθε είδος δικαιώματος απέναντι στην κατασταλτική εξουσία –«the right to have rights», όπως το διατυπώνει με αφορμή τις μαζικές διαδηλώσεις και κατ’λήψεις πλατειών στο *Bodies in Alliance* η Judith Butler (2012). Πώς μπορεί, λοιπόν, να διατυπωθεί ένα ζωτικό ζητούμενο και να υπάρξουν πρακτικές λύσεις ως προς τη δυνατότητα ασφάλειας και προστασίας του σώματος των διαδηλωτών; Και ακόμα: Πώς μπορεί να παραμείνει ενεργή η δυνατότητα δημόσιας ομιλίας (speech) του ενεργού πλήθους απέναντι στην καταστολή αυτής της δυνατότητας –της δημόσιας εκφοράς του λόγου– στην εξαιρετική κατάσταση των καταλήψεων δημόσιου χώρου και των διαδηλώσεων; Τα πρακτικά αυτά ερωτήματα υπονοούν τη δυνατότητα συγκρότησης ενός αντι-apparatus, ιστάμενου ή κινούμενου απέναντι στο apparatus καταστολής και κυριάρχησης των δυνάμεων της κρατικής ασφαλείας.

Περιγράφω τη διατύπωση της αρχιτεκτονικής πρότασης για τη δυνατότητα ενός τέτοιου αντι-apparatus: «A.D.A.P.T.: Apparatus for Defense Against Police Terror». ²

Τα τελευταία χρόνια η ενεργοποίηση του μητροπολιτικού πλήθους στους δημόσιους χώρους των πόλεων, σε κλίμακα οικουμενική, είναι συνεχής, θέτοντας με πολλαπλούς τρόπους το ζήτημα της δημοκρατίας και της χειραφέτησης απέναντι στις κυριαρχικές δομές της βιοπολιτικής εξουσίας. Η ηγηγία επιτελεστικότητα του πλήθους έρχεται αντιμέτωπη με την οργανωμένη, στρατιωτική επιχειρησιακότητα των δυνάμεων της καταστολής. Η ασύμμετρη σύγκρουση επιφέρει την απογύμνωση του ανθρώπινου σώματος από το περικάλυμμα των πολιτικών δικαιωμάτων και καθιστά την ενεργό διαμονή στον δημόσιο χώρο εκκρεμή και ευπρόσβλητη.

Το *A.D.A.P.T.* είναι μια κατασκευή, η οποία διαχειρίζεται το ερώτημα της αυτοπροστασίας και της άμυνας των διαδηλωτών έναντι των βίαιων, κατασταλτικών μέσων που χρησιμοποιούν διεθνώς οι κρατικές δυνάμεις ασφαλείας, για την αντιμετώπιση ενεργοποιημένων πολιτών στον δημόσιο χώρο. Η κατασκευή αποτελείται από τέσσερα τριγωνικά πανέλα διαστάσεων 2Χ3 μέτρα, τα οποία

² “A.D.A.P.T.”, project for the 4th Athens Biennale “Agora”, 2013, by Zissis Kotionis, collaborator: Vassia Lyri, curator: Christoforos Marinos.

² «A.D.A.P.T.», έργο για την 4η Μπιενάλε της Αθήνας «Αγορά», 2013, Ζήσης Κοτιώνης, συνεργάτης: Βάσια Λύρη, επιμελητής: Χριστόφορος Μαρίνος.

function of a protective tent for a temporary stay in public space. The organic logic of the shellfish, whose opening and closing are determined by survival reflexes, serves above all the possibility of articulating public speech, by means of a loud-speaker, amidst the exceptional conditions of the protest march, the demonstration, the occupation and the collective stay “out there in the open.”

As a symbolic installation in an exhibition space, A.D.A.P.T. emits periodic sound messages, as a reminder of the performative function of the collective voice and the chanted slogan in public space **Fig. 3**, **Fig. 4**.

Εικόνα 3 Ψηφιακή αναπαράσταση του «A.D.A.P.T.» σε διαδήλωση.

Figure 3 Rendering of “A.D.A.P.T.” in a demonstration.

Finally, I would like to offer these three examples, the three apparatuses of practical solidarity inventions, as a form of critique of the way Agamben completes his theoretical exposition in *Apparatus*. We come back to the text’s concluding paragraphs where it is argued that defilement, as a practice of opposition to mechanisms of power, can lead to the arrival of the generalized Ungovernable. This invocation is underpinned by a metaphysical teleology, an archaic Hegelianism, as if history were to find its dynamic closure in the overarching Ungovernable. This, however, is a tradition in radical thinking which we need to reject once and for all, even if that means coming up against our own self. History is under no obligation to humanity to have an end of messianic absolutism, either in the guise of communism or of a generalized Ungovernable. Hence, we merely need to rethink political action in conjunction with the intellect for the production of mechanisms and conditions of solidarity in staunch opposition to the mechanisms of generalized domination.

συναρθρώνονται με τέτοιο τρόπο, ώστε η συνθήκη χώρου που παράγεται να είναι μεταβλητή.

Η κατασκευή για να μεταφερθεί μετατρέπεται σε διαδιάστατο πάνελ, για να χρησιμοποιηθεί ως ασπίδα ομάδας διαδηλωτών πτυχώνεται σε αμυντική κοιλότητα, ενώ περαιτέρω πτύχωσή της επιτρέπει να επιτελεί τον ρόλο προστατευτικής σκηνής για την προσωρινή διαμονή στον δημόσιο χώρο. Η οργανική λογική του οστρακοειδούς, που ανοίγει και κλείνει με τα ανακλαστικά της επιβίωσης, υπηρετεί πάνω από όλα τη δυνατότητα εκφοράς δημόσιου λόγου, μέσω μεγαφώνου, στις έκτακτες συνθήκες της διαμαρτυρίας, της διαδήλωσης, της κατάληψης και της συλλογικής παραμονής «εκεί έξω».

Το *A.D.A.P.T.*, ως συμβολική εγκατάσταση σε εκθεσιακό χώρο, μεταδίδει ηχητικά μηνύματα ανά διαστήματα, σε ανάμνηση της επιτελεστικής λειτουργίας της συλλογικής φωνής και του συνήματος στον δημόσιο χώρο **Εικ. 3**, **Εικ. 4**.

Θα ήθελα, τέλος, να κάνω φανερή τη χρήση των τριών παραδειγμάτων, των τριών apparatuses πρακτικών μηχανεύσεων της αλληλεγγύης, ως ένα είδος κριτικής στον τρόπο που ο Agamben ολοκληρώνει τη θεωρητική του προσέγγιση στο *Apparatus*. Επανερχόμεστε στην κατακλείδα του κειμένου, όπου διατυπώνεται το επιχείρημα ότι η βεβήλωση, ως πρακτική εναντίωσης στους μηχανισμούς εξουσίας, μπορεί να οδηγήσει στην επέλευση του γενικού Ακυριάρχτου (Ungovernable). Η επίκληση αυτή ενέχεται από μια μεταφυσική τελεολογία, έναν αρχαϊκό εγγελιανισμό, σαν να πρόκειται η ιστορία να έχει ένα εν δυνάμει τέλος, στο καθολικό Ακυριάρχτο. Είναι, όμως, αυτή μια παράδοση στη ριζοσπαστική σκέψη την οποία, έστω και ερχόμενοι ενάντια στον εαυτό μας, οφείλουμε να την απορρίψουμε τελειωτικά. Επειδή ακριβώς η ιστορία δεν χρωστάει στην ανθρωπότητα να έχει ένα λυτρωτικό-μессиανικό τέλος, είτε στη συνθήκη του κομμουνισμού είτε στη συνθήκη του καθολικού Ακυριάρχτου, οφείλουμε να ξανασκεφτούμε απλώς την πολιτική δράση σε σύγκλιση με τη διάνοια, για την ανοιχτή παραγωγή συνθηκών και μηχανισμών αλληλεγγύης σε πάγια αντίθεση με τους μηχανισμούς της καθολικής κυριαρχίας.

References

- Agamben, G. (2009). *What is an Apparatus*. Stanford University Press.
- Butler, J. (2012). *Bodies in Alliance and the Politics of the Street*. Retrieved March 15, 2016, from <http://eipcp.net/transversal/1011/butler/en/print>.
- Hardt, M., & Negri, A. (2000). *Empire*. Michigan: Harvard University Press.
- Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: The Penguin Press.
- Noulas, Vassilis (2013). *From the side of the Park*. Athens: Gavrielides.
- Virno, Paolo (2007). *Grammar of the Multitude* (Trans in Greek). Athens: Alexandraia.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Agamben, G. (2009). *What is an Apparatus*. Stanford University Press.
- Butler, J. (2012). *Bodies in Alliance and the Politics of the Street*. Ανακτήθηκε 15 Μαρτίου 2016, από <http://eipcp.net/transversal/1011/butler/en/print>.
- Hardt, M., & Negri, A. (2002). *Αυτοκρατορία*. Scripta.
- Hardt, M., & Negri, A. (2011). *Πλήθος*. Αλεξάνδρεια.
- Νούλας, Β. (2013). *Από τη Μεριά του Πάρκου*. Γαβριλίδης.
- Virno, P. (2007). *Γραμματική του Πλήθους*. Αλεξάνδρεια.

Figure 4 "A.D.A.P.T.", 2013. Installation, dimensions 2,15x1,95x0,20 m. Collaborator: Vasia Lyri.

Εικόνα 4 «Α.Δ.Α.Ρ.Τ.», 2013. Εγκατάσταση, διαστάσεις 2,15x1,95x0,20 μ. Συνεργάτις: Βάσια Λύρι.

Πρακτικές Αστικής Αλληλεγγύης

Επιμέλεια
Ζήσης Κοτιώνης
Γιάννα Μπαρκούτα

Επιμέλεια κειμένων
Ελένη Κονταξή

Μεταφράσεις
Κωνσταντίνος Ματσούκας

Σχεδιασμός
Γιώργος Ρυμενίδης

Εκτύπωση
Γραφικές Τέχνες Παλμός

Βιβλιοδεσία
Σπύρος Γιαννίκος, MON. IKE

© Βόλος, 2016

για την έκδοση:
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας &
Εργαστήριο Ιστορίας, Θεωρίας και Ενωσιολογικού
Σχεδιασμού, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Π.Θ.

για τα κείμενα:
οι συγγραφείς

Πανεπιστημιακές
Εκδόσεις Θεσσαλίας

Αργοναυτών & Φιλελλήνων
382 21, Βόλος
τηλ.: +30 24210 74 592
e-mail: press@uth.gr

<http://press.uth.gr>

ISBN 978-960-9439-45-9

Practices of Urban Solidarity

Editor
Zissis Kotionis
Yianna Barkouta

Copy editor
Eleni Kontaxi

Translations
Konstantinos Matsoukas

Design
Yorgos Rimenidis

Printing
Graphic Arts Palmos

Binding
Spyros Giannikos, MON. IKE

© Volos, 2016

for the edition:
University of Thessaly Press &
Research Center on History, Theory and Semantic
Design, Department of Architecture, U.Th.

for the texts:
the authors

University
of Thessaly Press

Argonafton & Filellinon
382 21, Volos
tel.: +30 24210 74 592
e-mail: press@uth.gr

<http://press.uth.gr>

ISBN 978-960-9439-45-9

